

Augalėdžių gyvūnų pasiskirstymas, daroma aplinkai žala bei nauda ir rekomendacijos tvariam jų populiacijų valdymui

Olgirda Belova, Arūnas Tarvydas

Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras

Kontaktinis asmuo Olgirda Belova, el. p. olgirda.belovas@lammc.lt

Natūralių trikdžių poveikio miško ekosistemoms ir jų tvarumui problema, nors ir sprendžiama nuo XIX a., yra aktuali ir šiandien. Tarp biotinių trikdžių pabrėžiama kanopinių gyvūnų daroma žala. Jų populiacijos kintančio klimato tiesioginį poveikį patiria ir per mitybą. Daugelis tyrimų rodo glaudų ryšį tarp gyvūnų tankio ir augalų suvartojimo. Iki šiol neaišku, kaip ši sąveika gali keisis dėl klimato kaitos. Svarbu įvertinti, kokią įtaką klimato kaita turi miško žaladarių ekologijai, gausai, pasiskirstymui; tai leidžia parinkti efektyvias žalą mažinančias priemones.

Siekiant įvertinti kanopinių gyvūnų gyvenamąją aplinką, klimatiniai veiksniai vertinti skirtingais metų laikais ir ypač per šaltąjį laikotarpį: jo trukmė, klimatinis rajonas, miško parametrai, miškų ir su jais besiribojančių laukų sąlyčio linijos, medynų ir laukų įvairovės elementai. Gyvūnų pasiskirstymui ir gausos kaitai nustatyti taikytas unifikuotas apskaitos metodas pagal per šaltąjį laikotarpį gyvūnų paliktų spirių krūvelių skaičių, taip pat augalėdžių žvėrių poveikio želdiniams ir šernų padarytos žalos įvertinimo, pasyvios kontrolės ir duomenų analizės metodai.

Kanopinių gyvūnų pasiskirstymas ir buveinėms teikiama pirmenybė įvairiuose gamtiniuose regionuose priklauso nuo limituojančių gamtinių (klimato, medynų, su jais besiribojančių laukų parametrų) ir antropogeninių (kraštovaizdžio, miškininkavimo, sumedžiojimo, papildomo šėrimo) veiksnių.

Parengtas pagrindas šių gyvūnų buveinių palankumo ir jų miškui daromos žalos modeliui sudaryti. Šernų buveinių tinkamumo indeksai siekia nuo minimalaus 0,0–0,13 grynuose pušnyuose iki 0,88–1,0 lapuočių su eglėmis ir mišriuose eglių-lapuočių medynuose, atsižvelgiant į kintamuosius: daugiametį populiacijos tankį, gausą, bandos indeksą, sumedžiojimą, buveinių gamtinius ir antropogeninius veiksnius. Šernams, elniniams ir bebrams palankiausi yra mišrūs spygliuočių, eglių-lapuočių ir lapuočių su eglėmis miškai bei jų ekotonai, kuriuose palaikytinas šernų tankis yra iki 5–12/1000 ha, priklausomai nuo miškų kategorijos, ir ūkiniu atžvilgiu leistina elninių gausa, atsižvelgiant į regiono limituojančius klimato, medyno veiksnius, populiacijų reguliavimo būdus.

Gyvūnų mitybos optimizavimas lemia paslankią pusiausvyrą tarp jų gausos ir plotų talpos. Gyvūnų gausai reguliuoti yra svarbi tvari medžioklė, remiantis jų apskaita. Tarp briedžių, stirnų populiacijų tankio, lyčių santykio, amžiaus grupių dalies populiacijose ir sumedėjusios augalijos suvartojimo yra pusiausvyrą, kai medynų pagrindinių rūšių suvartojimas nesiekia kritinio slenksčio, pvz., pušų suvartojimas vos viršija ribą (21 %). Probleminių rūšių sąvada papildė taurasis elnias – jų gausiai apgyvendintose vietose eglių laupymas siekia 85 %.

Parengtos šernų ir bebrų populiacijų adaptacinio valdymo gairės.